

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Диана Минкова Димитрова

Педагогически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“,
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика

докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“

Автор: *Илица Георгиева Даскалова*

Тема: „Ученическото лидерство в началния етап на основното образование“

Научен ръководител: доц. д-р Николинка Александрова Атанасова, Педагогически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, гр. Пловдив

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-1177 от 19.05.2025г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Ученическото лидерство в началния етап на основното образование“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“. Автор на дисертационния труд е *Илица Георгиева Даскалова* – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Начална училищна педагогика“ с научен ръководител доц. д-р Николинка Александрова Атанасова от Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ)

Представеният от докторантката Илица Георгиева Даскалова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;

- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;

Докторантът е приложил 6 броя публикации.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Илица Георгиева Даскалова е родена през 1985 година в град Пловдив. Завършва Национално училище за музикално и танцово изкуство „Добрин Петков“ град Пловдив през 2004 година. По време на обучението в училището реализира множество самостоятелни концерти в страната и чужбина и участва на международни и национални конкурси. През 2000 година получава отличие за високи творчески постижения – „Посланик на мира“ от ЮНЕСКО в Базел, Швейцария, лично връчено ѝ от Кофи Анан-генерален секретар на ООН. Продължава обучението си в Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив в два факултета. Едновременно завършва специалност „Педагогика на обучението по музика“ и специалност „Изпълнителско изкуство- пиано“ в класа на проф. Георги Кънев. Присъдени са ѝ, за отличен успех и творчески постижения: „Награда на Ректора“ през 2007 и годишна стипендия от „Round Table Bulgaria“ (Раунд Тейбъл България) през 2008. Заемала е позиции като зам. председател на Студентски съвет и асистент редактор на академично издание „Art спектър“.

От 2013 година активно развива преподавателска си дейност като започва работа в Детска градина „Малина“ град Пловдив, Частна детска градина „Детство мое“, Частна детска градина „Малката Русалка“. През 2015 година взима участие в проект към Пловдивски университет – „По-добри учители, по- качествено образование“ в ролята си на наставяван млад учител и е поканена да вземе участие в заключителната конференция. През 2017 завършва магистратура „Образователен мениджмънт“ към Педагогически факултет на Пловдивски университет с отличен успех.

От 01.03.2022г. Илица Даскалова е зачислена като редовен докторант към катедра „Начална училищна педагогика“ – Педагогически факултет на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ със Заповед РД-21-250 от 01.02.2022г. , в докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“. Отчислена е с право на защита със Заповед РД-22-794 от 28.03.2025г.,на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Обучавала се е в докторантското училище на Педагогическия факултет и успешно е издържала изпитите по задължителните и специфичните дисциплини от рамковия и индивидуалния учебен план.

От 2023 година е назначена като асистент към катедра „Начална училищна педагогика“ на Педагогически факултет на ПУ. Преподавателската ѝ дейност включва упражнения по дисциплините: Начална училищна педагогика, Интерактивно обучение в НЕ, Дидактика, Доцимология и Теория на възпитанието, със студенти ОКС „бакалавър“, редовна и започна форма на обучение. Докторантката Илица Георгиева Даскалова взема активно участие в дейностите на факултета, както следва:

- Участия в обучения, семинари и конференции;
- Участия в курсове, организирани от Academia Iuventutis;
- Участия в експертни групи в НАОА и експертни групи по САНК;
- Участия в клубове „Млад педагог“, „Лидерство в образованието“

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертационният труд е актуална и значима за съвременното образование, тъй като представя конкретното изследване свързано с ученическото лидерство в началния етап на основното образование, като ценен фактор за формиране на ефективна и подкрепяща учебна среда съдействаща за личностно развитие на децата.

Актуалността на темата е безспорна, тъй като критично се търси отговор на основния изследователски въпрос: *Как най-ефективно могат да се развиват лидерските умения у учениците и как образователните системи могат да подкрепят този процес?*

Авторът убедително доказва тезата, че ученическото лидерство играе съществена роля за формирането на активни, инициативни и отговорни граждани още в началния етап на основното образование. То стимулира личностното развитие на децата. Развиването на лидерски умения от ранна възраст осигурява основата за бъдещ успех в училище, на работното място и в личния живот. Учениците, ангажирани в лидерски дейности, често проявяват по-високо ниво на академични постижения. В този ред на мисли учениците, ангажирани в лидерски роли, развиват силно чувство за отговорност към себе си и към околните. Те се учат да правят етични решения и да поемат отговорност за своите. Друг аспект подчертаващ актуалността и значимостта на дисертационният труд е, че ученическото лидерство в началния етап на основното образование не е самоцел, а средство за изграждане на критично мислене, самостоятелност и отговорност у децата. Подкрепата за ученическото лидерство е инвестиция в бъдещето на нашите деца и общество.

Чрез анализ и синтез на информацията в дисертационното изследване се обосновава важността на ученическото лидерство в начален етап на основното образование и се предлагат конкретни стратегии и подходи за неговото развитие.

Акцент в труда е значението на училищното лидерство за развитието на социални и комуникативни умения у учениците.

4. Познаване на проблема

Теоретичната част на дисертационния труд е разработена с разбиране на разглежданата проблематиката и е показана способност за критична оценка на лидерството в образователния контекст. Разглеждат се концептуалните основи, историческото развитие и значимите педагогически системи, свързани с формирането на ученическо лидерство. Направен е историческият преглед очертаващ еволюцията на лидерските теории – от класическите философски възгледи на Конфуций, Сократ и Платон, през прагматичните подходи на Макиавели и Русо, до съвременните педагогически модели. Поставен е акцент върху системите на Януш Корчак и Бел-Ланкастер, които поставят основите на демократичното образование и ученическото самоуправление.

Текстът е четивен, построен логично и критично и насочва към възможните емпирични проверки и приложни аспекти на анализирания теоретични конструкции. Литературните източници са ползвани коректно.

5. Методика на изследването

Изследването е прецизно планирано и проведено, а емпиричната информация качествено обработена и анализирана като са използвани адекватни статистически филтри.

Моделът на собственото за докторантката изследване логически произхожда от анализите в теоретичната част на дисертационния труд. Оценявам дизайна на емпиричното изследване като оптимален за целта на изследването и проверката на заложените хипотези, а анализите на собственото изследване като задълбочени, адекватни и отнесени към изведените хипотезите.

Цялостно, планирането на емпиричното изследване, провеждането му и анализите на получената информация, са свидетелство за добрата изследователска култура на докторантката и задълбочено, системно осмисляне на изследвания проблем.

Целите на изследването са:

„1. Изследване на първичните условия за проявление на лидерство сред учениците от начален етап на училищното образование и мястото на лидерството в образователната институция и класа.

2. Изследване на първичните лидерски качества, сред учениците от начален етап на основното образование, оформяне на техния личностен профил и развитие.

3. Изследване на първичните проявление на единната система от ценности Арете, сред учениците от начален етап на училищното образование.
4. Създаване на методическа система от форми, методи и средства за развитие на лидерски умения и компетентности у учениците в 1. – 4. клас.“

Предметът на дисертацията е свързан с изграждане и развитие на лидерски умения и формиране на лидерски качества сред учениците от начален етап на основното образование.

Според водещата хипотеза се предполага, че формирането на лидерски качества сред учениците от начален етап на основното образование ще бъде улеснено, ако бъде създадена методическа система от форми, методи и средства за развитие на лидерски умения и компетентности у учениците. Изследователските задачи кореспондират със заложените цел, предмет, обект и хипотези.

Конкретно и информативно са представени диагностичните методи за изследване, както и избраните статистически методи, които ще покажат числовите изражение на показаните резултати. Компетентно подбрана диагностика която дава максимално задълбочени отговори на поставените въпроси в дисертационния труд и обхваща трите основни групи участници в образователния процес.

Подходящо използвани инструменти: „Въпросник за директори за определяне наличието на лидерство сред учениците от 1-4 клас“, „Въпросник за ученици за проявление на единната ценностна система АРЕТЕ сред учениците от 1-4 клас“, „Въпросник за учители за определяне наличието на лидерство сред учениците от 1-4 клас“ и „Изходящ въпросник за учениците от 1.- 4. клас“ са конструирани изцяло за нуждите на настоящето изследване.

Тримодулният модел за развитие на лидерските качества у учениците от 1.-4. клас също представлява целенасочена разработка, основаваща се на компетентностния подход в образованието, чрез който да се постигне цялостно личностно развитие у учениците, което в последствие да прерасне в лидерска компетентност.

Представена е обосновка за всеки един въпрос, включен в анкетите като са определени целта и към каква информация и анализ е насочен всеки въпрос. Подробно е описан модела за развитие на лидерските качества у учениците от 1.- 4. клас , с конкретни дейности и ресурси, които са необходими за неговото приложение. Посочен е и краен продукт като очакван резултат от приложение на модела, чрез създаване на „Вестник на класа“.

Подробно е представен формиращият етап на експеримента с детайлно описание на проведените практики, подкрепени с примери и снимков материал. Създадена е критериална матрица за протоколите за наблюдение, което да синтезира информацията за проведените

занимания. Описани са етапите в процедурата на протичане на изследването като са очертани: период на изпълнението, характеристиката на образователните институции и участниците в изследването, което се мотивира от необходимостта за всеобхватност и многообразие в извадката от изследвани лица.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 237 страници. Състои се от увод, три глави, обобщение и изводи, списък на използваната литература и приложения, в които са включени използваните въпросници и таблици от статистическите анализи.

В първа глава се разглежда лидерството като концепт, неговата история и различни теории за лидерството. Изведени и представени са педагогически системи, свързани с развитието на ученическото лидерство, като системата на детското самоуправление на Януш Корчак и Бел-Ланкастерската система, както и класно-урочната система и съвременната образователна парадигма на XXI век. В края на първа глава са посочени методи за формиране на ученици лидери в началния етап на основното образование, като използване на примери, убеждаване и интерактивни методи. Завършва със задълбочено и коректно изведени изводи, които обобщават теоретичната рамка на лидерството в образователния контекст.

Анализът се отличава с аналитичност и критичност и показва отличните умения на докторанта за работа с научен текст.

Втората глава на дисертационния труд е представя на дизайна на емпиричното проучване. Основната цел е формулирана точно, ясно и кратко. Докторантката успешно е реализирала поставените изследователски задачи, свързани с реализиране целта на разработката, следвайки логическа им последователност. Изборът на методика включва богат набор от валидиран инструментариум. Прецизно е реализиран подборът на участниците в проучването – директори, учители и ученици от 1. до 4. клас от различни населени места и училища с различен етнически състав, което създава условия е за реализиране на поставените задачи в дисертационното изследване.

В дисертационният труд е представен и описан авторски модел за формиране на лидерските умения и качества. Формиращият етап на експеримента е с детайлно описание на проведените практически техники и дейности за развитие на добродетелите и вътрешните сили на учениците, както и за повишаване на тяхната мотивация. Информативно е представена критериална матрица на протоколите за наблюдение. Коректно са описани етапите и процедурата на провеждане на изследването.

Проведеното изследване е структурирано и анализирано коректно и задълбочено. Обхватът му съответства на изискванията за такъв тип научен труд.

Третата глава на дисертационния труд представя анализът на резултатите от проведеното емпирично изследване. Анализирани са отговорите на въпросниците към респондентите участващи в изследването. Резултатите показват наличие на лидерски качества у учениците в началните класове и положително въздействие на приложените методи върху тяхното емоционално, социално развитие и умения за сътрудничество. Обобщени са резултатите по отношение на придобитите знания за добродетели, мотивацията за работа в екип и екологичното съзнание.

При анализа и интерпретацията на получените данни докторантът разгръща изследователския си потенциал, демонстрирайки компетентност и професионализъм, заслужаващ несъмнена позитивна оценка. Направените обобщения са релевантни на получените резултати и имат практическа приложимост.

Дисертационният труд завършва с изводи, които потвърждават значението на ученическото лидерство в началния етап на образованието, ролята на педагогическите системи и учителите за неговото развитие, както и ефективността на приложената методология. Очертани са възможности за практическо приложение на разработените стратегии и насоки за бъдещи изследвания. Задълбоченият анализ на получените резултати и изведените приноси са доказателство за изключително доброто познаване на изследвания проблем.

Списъкът на използваната литература включва 177 броя източници на български, руски и английски език. По отношение на изискванията за цитиране и коректно позоваване на автори, разработката изцяло покрива критериите и отговаря на стандартите.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

В теоретичен аспект могат да се открият следните научни приноси:

- Разработен е обстоен, прецизен и целенасочен теоретичен обзор, който се отличава с обширен анализ на специализирана научна литература, по-голяма част от която обхваща последните десет години;
- Създаден е и апробиран авторски модел за формиране и развитие на лидерските качества у учениците в началния етап на училищното образование;
- Проведено е оригинално емпирично проучване в научното поле на изследваната проблематика, като са изследвани конкретни стратегии и подходи за развитие на ученическото лидерство. Резултатите от изследването след приложението на авторския „Модел за развитие на лидерски качества у учениците от 1.-4“, включват анализ на значими фактори в насърчаването на познанията за добродетелите, емоционалното и социално развитие, сътрудничеството и екологичното съзнание сред учениците, което е важна стъпка към тяхното личностно развитие;

- Компетентно са очертани са възможности за формиране и развитие на лидерски умения и качества, базирани на мнението на ученици, начални учители и директори.

В приложен аспект могат да се открият следните научни приноси:

- Информативно и адекватно са представени материали за развитие на лидерски умения и качества у ученици в началния етап на училищното образование;
- Създаденият модел за развитие на лидерски качества у ученици в началните класове е описан комплексно и може да се прилага гъвкаво и вариативно от началните учители;
- Получените резултати могат да бъдат полезни за педагози, педагогически съветници, психолози, директори на училища и други специалисти, работещи в сферата на образованието;
- Разработеният модел от практически занимания може да се използва като път за осъществяване на коригиращи занимания при деца с проблемно поведение, при които чрез усилване на силните страни на характера да се повлияе положително на проблемното поведение.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представеният списък от 6 публикации по темата на дисертацията съответства на изискванията за придобиване на ОНС „доктор“. Всички те са самостоятелни статии на Илица Георгиева Даскалова и са на български език. Публикуването им в престижни списания е гаранция за професионализъм. Задълбочеността и качеството им са несъмнени.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Считам, че проведеното дисертационно изследване е лично дело на докторантката Илица Георгиева Даскалова. Участието ѝ при планирането, провеждането, анализа, обобщението и интерпретацията на получените от теоретико-приложното изследване резултати е безспорно. В отделните етапи е демонстриран професионализъм и прецизност. Формулираните приноси съответстват на постигнатите резултати и са нейна лична заслуга.

10. Автореферат

Представеният автореферат на дисертационния труд е с подходящ обем от 31 страници, структуриран е съобразно целите и организацията на изследването и адекватно представя основните му тези, резултати и заключения. Съществени акценти са поставени върху значимостта и научната новост на изследването, чиито методологични основания са адекватно посочени. В структурата е включена и самооценката на автора относно теоретичните и практико приложните приноси моменти на работата му.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки, които биха могли да окажат влияние върху направената рецензия.

12. Лични впечатления

Представеният дисертационен труд показва отличната теоретична и практическа подготовка на докторантката по изследваните проблеми, както и уменията ѝ да обработва, интерпретира, анализира и обобщава резултати от проведено изследване. Разработката е балансирана и добре структурирана. Познавам Илища Георгиева Даскалова, имам положително мнение за нея. Тя е отговорна, организирана и лоялна в работата си.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на Илища Георгиева Даскалова да продължи да работи все така упорито в областта на Педагогическата наука. Препоръчвам и публикуване на научни статии и монография по темата, с цел популяризиране на разглежданата проблематика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговаря на всички изисквания* на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Илища Георгиева Даскалова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Теория на възпитанието и дидактика като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, *убедено давам своята положителна оценка* за проведеното теоретико-приложно изследване, представено в рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Илища Георгиева Даскалова* в област на висше образование: 1.Педагогически науки, 1.2.Педагогика, докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“

05.06.2025г.

Рецензент:

(подпис)

Доц. д-р Диана Минкова Димитрова